

KIRJALLINEN KYSYMYS 793/2000 vp**Sähköisen postiäänestyksen toteuttaminen*****Eduskunnan puhemiehelle***

Äänestysaktiivisuuden laskeminen on puhuttanut laajasti, mutta aktiivisuus asian eteenpäin viennille tuntuu olevan melko vähäistä. Esimerkiksi tiedotusvälineet ovat pikemminkin innostuneet kertomaan tutkimuksista, joiden mukaan mm. nuoret, työttömät ja nyt "tutkimusten mukaan" myös eläkeläiset eivät lähtisi äänestämään, vaikka äänestävätkin muutoin aktiivisimmin. Edelleen äänestyspisteitä on ennakoäänestyksessä vähennetty Postin osalta. Kiinnostus vaalikoneisiin on lisääntynyt ja niitä on tullut useita myös kunnallisvaalien osalta ehdokkaiden täytettäväksi ja äänestäjien testattaviksi. Sähköisen henkilökortin käyttöä on juuri alettu vihdoin markkinoida laajemmin ja kiinnostus myös Internetin avulla tapahtuvaan äänestämiseen on lisääntynyt. Aiemmin tällaisen äänestyksen on toteuttanutkin Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry nuorisovaaleissa.

Saksassa saatetaan käydä ensimmäiset Internet-vaalit jo syyskuussa 2001. Saksalaisen yliopiston tutkijaryhmä on valmistellut asiaa. Tutkimusryhmä on neuvotellut kolmen kunnan kanssa, jotka haluavat tarjota asukkailleen mahdollisuuden äänestää Internetin kautta. Äänestämiseen tarvitaan tietokone Internet-liittymineen, sirukortti digitaalisine allekirjoituksineen ja PIN-koodi. Hiiren klikkauksella oman äänensä voi siirtää virtuaaliseen vaaliuurnaun, jonka turvallisuudesta ja anonymiteetin suojaamisesta vastaa yliopiston kehittämä laskentajärjestelmä.

Ongelmana on kuitenkin mm. henkilöllisyyden varmistaminen siltä osin, että äänestäjä todellakin on hän, joka on koneen ääressä. Sähköi-

sen henkilökortin koodit voivat joutua sivullisten käsiin, jolloin joku toinen voisi äänestää toisen oikeudella. Siksi ainakin toistaiseksi henkilöllisyyden varmistaminen tulisi tarkistaa äänestyksen yhteydessä.

Asian voisi kuitenkin järjestää mm. niin, että jos ehdokkaaksi ilmoittautumisen edellytyksenä on vastata virallisen vaalikoneen kysymyksiin, niin ainakin yhdessä vaalikoneessa olisi 100-prosenttisesti ehdokkaat mukana. Tämä vaalikone voisi olla käytettävissä esimerkiksi posteihin sijoitettujen asiakaspäätteiden kautta, jotka pystyvät lukemaan sähköistä henkilökorttia esimerkiksi samana päivänä, jolloin ehdokkaiden numerot selviävät. Jos henkilöllisyyden varmistaminen tapahtuisi valvotuissa oloissa esim. näyttämällä henkilökortti virkailijalle, ei ennakoäänestys vaatisi suurta työtä kirjekuurien ja leimojen kanssa, vaan äänestäjä voisi käyttää ajan vaalikoneen kautta ehdokkaan etsimiseen ja hänen äänestämiseensä nappia painamalla. Jos valinta olisi tehty aiemmin, voisi käyttäjä vain kirjautua sisään ja valita ehdokkaansa ilman vaalikonetta. Pidempi äänestysaika antaisi äänestäjille mahdollisuuden tutustua rauhassa vaalikoneen vastauksiin. Asiakaspäätteitä voitaisiin käyttää mahdollisesti myös mm. kansanäänestysten toteuttamisessa nykyistä helpommin, jolloin postin kautta lähetettäisiin siis sähköisesti viestiä päättäjille.

Vaalikoneiden lisääntymisen vuoksi tulisi kuitenkin turvata mahdollisimman puolueeton, "virallinen vaalikone", johon kerätään vastaukset esim. ehdokkaaksi ilmoittautumisen yhteydessä, jotta ehdokkaat olisivat edustettuina 100-pro-

senttisesti ja jotta jokainen ehdokas olisi täten tasavertaisesti esillä ainakin jollain foorumilla. Samoin kysymysten ja vastausten liittyminen juuri ajankohtaiseen vaaliin tulisi varmistaa. Virallinen vaalikone voisi olla käytettävissä julkisten virastojen kautta, jolloin tekniikan kehittäminen sähköisen henkilökortin hyödyntämiseksi hyödyntäisi samalla muuta hallinnon kehittämistä ja kansalaisille tarjottavia palveluita.

Jonkin tällaisen äänestystavan toteuttaminen on varmasti mahdollista, jos tahtoa on. Siksi mm. nuorten äänestäjien aktivoimiseksi ja muutoinkin vaaleihin kohdistuvan kiinnostuksen lisäämiseksi on vakavasti lähdettävä toteuttamaan vähintään tutkimushanketta ennakoöänestyksen toteuttamisesta tietoverkoissa. Myös varsinaisena vaalipäivänä palvelupisteet voisivat olla auki, jos henkilö on esim. toisella paikkakunnalla kuin missä hänen pitäisi äänestää kotikuntansa perusteella. Niin ikään ulkomailla äänestäminen voitaisiin harkita suoritettavaksi tietoverkon kautta, jolloin myös kansainvälistyvässä maailmassa ulkosuomalaisten näkemys voisi paremmin tulla esiin myös äänestämisen kautta.

Koska sähköisten palvelumuotojen kehittäminen on mm. viestien välittäjänä toimineelle Pos-

tille sopiva tehtävä, voisi idean kehittäminen juuri Postin kautta turvata työpaikkoja Postin nykyisessä tilanteessa. Tämä voisikin olla yksi osa Postin sähköisen palveluverkoston kehittämistä, jonka muita osa-alueita voisivat olla mm. sähköpostiliikenteen turvaaminen kaikkien kansalaisten ulottuville ilman omaa tietokonetta ja toisaalta verkkokaupan kehittäminen aina valtiollisten rajojen yli esim. EU-alueella varsinkin nyt, kun euro tulee käyttöön vuoden 2002 alussa, jolloin hintavertailu muuttuu kuluttajien kannalta nykyistä helpommaksi.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mitä hallitus aikoo tehdä, jotta äänestäminen sähköisen henkilökortin avulla voidaan toteuttaa ja

miten hallitus turvaa, että eri vaaleissa on käytössä luotettava vaalikone, josta äänestäjä löytää kaikki ehdokkaat tasavertaisesti?

Helsingissä 18 päivänä lokakuuta 2000

Pertti Turtiainen /vas

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Pertti Turtiaisen /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 793/2000 vp:

Mitä hallitus aikoo tehdä, jotta äänestämisen sähköisen henkilökortin avulla voidaan toteuttaa ja

miten hallitus turvaa, että eri vaaleissa on käytössä luotettava vaalikone, josta äänestäjä löytää kaikki ehdokkaat tasavertaisesti?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Vaalijärjestelmän keskeiset periaatteet sisältyvät Suomen perustuslakiin, jonka mukaan kansanedustajat valitaan välittömällä, suhteellisilla ja salaisilla vaaleilla. Vaaleissa jokaisella äänioikeutetulla on yhtäläinen äänioikeus. Vastaavanlaiset säännökset sisältyvät myös kuntalakiin (365/1995). Kunnallisvaalit toimitetaan välittömänä, salaisina ja suhteellisina. Kaikilla äänioikeutetuilla on yhtäläinen äänioikeus. Presidentinvaali on perustuslain mukaan välitön vaali.

Vaalialaisuudella tarkoitetaan, etteivät enempää vaaliviranomaiset kuin ketkään muutkaan mahdollista vaaliavustajaa lukuun ottamatta pääse tietämään, miten äänestäjä on äänioikeuttaan käyttänyt. Vaalialaisuudella turvataan äänioikeuden itsenäinen ja ulkoisista tekijöistä riippumaton käyttäminen. Äänioikeutta ei saa käyttää asiamiehen välityksellä.

Vaalien toimittamiseen liittyy myös muita periaatteita. Kunkin äänestäjän on itse ilmaistava

tahtonsa. Äänestämisen siis tapahtuu henkilökohtaisesti ja vaaliviranomaisen edessä. Vaalipäivänä äänestys tapahtuu vaalilautakunnan edessä. Ennakoäänestyspaikassa äänestys tapahtuu joko vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan edessä.

Äänestäjän vapaan tahdon ilmaisemista suojaa vaalisalaisuus. Tämän vuoksi äänestämisen esimerkiksi kotoa käsin Internetin välityksellä ei ole mahdollista. Äänestämisen äänestyspaikassa tietoverkon kautta vaaliviranomaisen valvoessa toimitusta on tietysti mahdollista, kunhan tekniset edellytykset tälle luodaan. Tasavertaisuuden vuoksi nämä edellytykset olisi ilmeisesti oltava kaikilla äänestyspaikoilla. Toisaalta äänestäjällä tulisi olla mahdollisuus valita, äänestääkö hän perinteiseen tapaan vai tietoverkon välityksellä. Vaalisalaisuus ja äänestäjän tahdon toteutuminen tulisi voida täysin turvata tietoverkossa ja tiedon myöhemmässä käsittelyssä. Sen lisäksi, että järjestelmän pitää olla ehdottoman luotettava, pitää myös äänestäjien ja ehdokkaiden luottaa siihen. Internet on edelleen altis tietovuodoille. Vaalisalaisuuden ja vaalien oikeellisuuden turvaaminen suljettujakin tietoverkkoja käytettäessä edellyttää, että käytettävissä on riittävästi tietokonekapasiteettia ja taloudellisia voimavaroja. Siirtyminen äänestämiseen esimerkiksi sähköisen henkilökortin avulla tietoverkon välityksellä ei nyt ole ajankohtaista. Oikeusministeriö seuraa kuitenkin asiaan liittyvää teknistä kehitystä Suomessa ja muualla sekä arvioi tämän perusteella koneäänestykseen siirtymisen tarpeellisuutta.

Vaaleissa eräänä lähtökohtana on, että ehdokkaat ja heidän taustaorganisaationsa huolehtivat itse vaalimainonnastaan ja ehdokkaiden yhteiskunnallisten näkemysten esille tuomisesta il-

man, että vaaliviranomainen tähän puuttuu. Kysyjän tarkoittaman viranomaisen perustaman vaalikoneen käyttöönotto poikkeaisi tästä periaatteesta.

Helsingissä 6 päivänä marraskuuta 2000

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagsordningen anger har Ni, Fru talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Pertti Turtiainen /vänst undertecknade skriftliga spörsmål SS 793/2000 rd:

Vad ämnar regeringen göra för att det skall bli möjligt att rösta med hjälp av ett elektroniskt personkort och

hur ämnar regeringen se till att väljarna vid valen har tillgång till en tillförlitlig valmaskin där alla kandidater presenteras jämbördigt?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Valsystemets viktigaste principer är inskrivna i Finlands grundlag som säger att riksdagsledamöterna väljs genom direkta, proportionella och hemliga val. Alla röstberättigade har lika rösträtt i valen. Motsvarande bestämmelser finns i kommunallagen (365/1995). Kommunalvalen är direkta, hemliga och proportionella. Alla röstberättigade har lika rösträtt. Presidentvalet är enligt grundlagen ett direkt val.

Med valhemlighet avses att varken valmyndigheterna eller någon annan med undantag av eventuella valbiträden får reda på hur väljarna har utövat sin rösträtt. Valhemligheten gör det möjligt för väljarna att utöva sin rösträtt självständigt och oberoende av yttre faktorer. Rösträtten får inte utövas genom ombud.

Valförrättningen är också förbunden med andra principer. Varje väljare skall själv uttrycka sin vilja. Väljaren skall alltså rösta personligen och i närvaro av en valmyndighet. På valdagen sker röstningen inför valnämnden. På förhands-

röstningsstället sker röstningen inför antingen en valförrättare eller valbestyrelse.

Valhemligheten skyddar väljaren så han eller hon kan ge uttryck för sin egen fria vilja. Att rösta hemma exempelvis via Internet är därför inte möjligt. Att rösta på röstningsstället via datanätet under valmyndighetens överinseende går självfallet för sig, så snart de tekniska förutsättningarna för detta har skapats. I jämlikhetens namn bör detta då vara möjligt på alla röstningsställen. Väljarna bör dock kunna välja om de vill rösta på traditionellt sätt eller via datanätet. Valhemligheten och väljarnas möjlighet att uttrycka sin fria vilja måste kunna garanteras både på datanätet och i den senare behandlingen av uppgifterna. Systemet måste inte bara vara absolut tillförlitligt, väljarna och kandidaterna måste också ha förtroende för det. I dagens läge förekommer alltså informationsläckage på Internet. För att kunna trygga valhemligheten och säkra att valen går rätt till också då slutna datanät används krävs tillräcklig datorkapacitet och betryggande ekonomiska resurser. Någon övergång till röstning med hjälp av elektroniska personkort via datanätet är inte aktuell för tillfället. Justitieministeriet följer dock den tekniska utvecklingen i frågan både i Finland och utomlands och tar utifrån detta ställning till om det är skäl att genomföra en övergång till teknisk röstning.

En av de ledande principerna vid val är att kandidaterna och deras stödorganisationer själva sköter sin valreklam och för fram kandidaternas syn på samhällsliga frågor utan inblandning av valmyndigheten. Om valmyndigheterna skulle ta i bruk en sådan valmaskin som frågeställaren avser skulle det innebära en avvikelse från denna princip.

Helsingfors den 6 november 2000

Justitieminister Johannes Koskinen